Bulgarian e-Journal of Archaeology
Българско е-Списание за Археология

https://be-ja.org
ISSN: 1314-5088

vol. 16.1, 2026, 113-125
DOI: https://doi.org/10.57573/be-ja.16.113-125
Papers / Статии

Article history:
Submitted 7 January 2026
Accepted 13 May 2026
Available online 12 June 2026

Фрагмент от луксозно легло от Севтополис

Даниела Стоянова [a]

[a] Катедра Археология, Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София, България; stoianova@uni-sofia.bg

Fragment of a luxurious couch from Seuthopolis

Daniela Stoyanova [a]

[a] Department of Archaeology, Faculty of History, Sofia University “St Kliment Ohridski”, Sofia, Bulgaria; stoianova@uni-sofia.bg

ABSTRACT

Despite intensive recent investigations of major centres from the Classical and Hellenistic periods in the Thracian interior, there is no evidence about furniture, even in the interior of monumental buildings. Hence a great importance is attributed to the decorative ivory fragment of a luxury wooden couch discovered during the investigations of Seuthopolis. The context of discovery provides some possibilities for reconstructing the setting where the couch was used. Numerous finds of such couches in funerary complexes in Macedonia and the plausible reconstructions that have been proposed allow complete visual restoration of the couch, based only on that fragment. This paper highlights the significance of the fragment against the background of the available evidence of furniture in the Thracian interior, mainly from burials, and from the West Pontic poleis, again from burials. One cannot exclude the leading role of the Macedonian connections of the court of Seuthes III for the appearance of luxury furniture in his capital. The burials with luxury couches from the region of Odessos, practically contemporary with the fashion of placing luxury couches in tombs in Macedonia, also suggest Macedonian influence.

KEYWORDS

Ancient Thrace, Seuthopolis, luxury beds, ivory, glass decoration, Western Pontic colonies

Въведение

В първите няколко десетилетия след проучването на Севтополис публикациите за него са основно на членове на екипа[1], но в последните две десетилетия поредица от статии и студии представиха нови и задълбочени анализи на различни аспекти от живота на града[2]. Както по-ранните изследвания, така и по-новите безспорно показват един впечатляващ със своята фортификация, градоустройство, жилищна архитектура и икономика ранноелинистически център в

1 Литературата за Севтополис е значителна. Тук ще посоча основни публикации: Dimitrov 1957a, 199–216; 1957b; Čičikova 1957, 129–150; Dimitrov 1960; 1961; Čičikova 1970; Dimitrov, Čičikova 1978; Dimitrov et al. 1984.

2 Сред изследванията от последните години ще отбележа: Rabadjev 2000; 2002, 10–26; 2017; Popov 2002, 122–134; Stoyanov 2006; Nankov 2008; Balkanska, Tzochev 2008; Dimitrov 2011; Chichikova 2014; Chichikova, Dimitrov 2016; Čičikova 2016; Manetta, Stoyanova 2022.

This article and the content of the journal is licensed under CC BY-NC-ND 4.0
Copyright: © 2026 D. Stoyanova

Обр.1. Севтополис – фрагмент от еолийски капител, изработен от слонова кост. Апликация към дървено легло, лицева и задна страна (снимка Д. Стоянова)
Fig.1. Seuthopolis – fragment of an Aeolic capital made of ivory. Applique for a wooden bed, front and back side (photo D. Stoyanova)

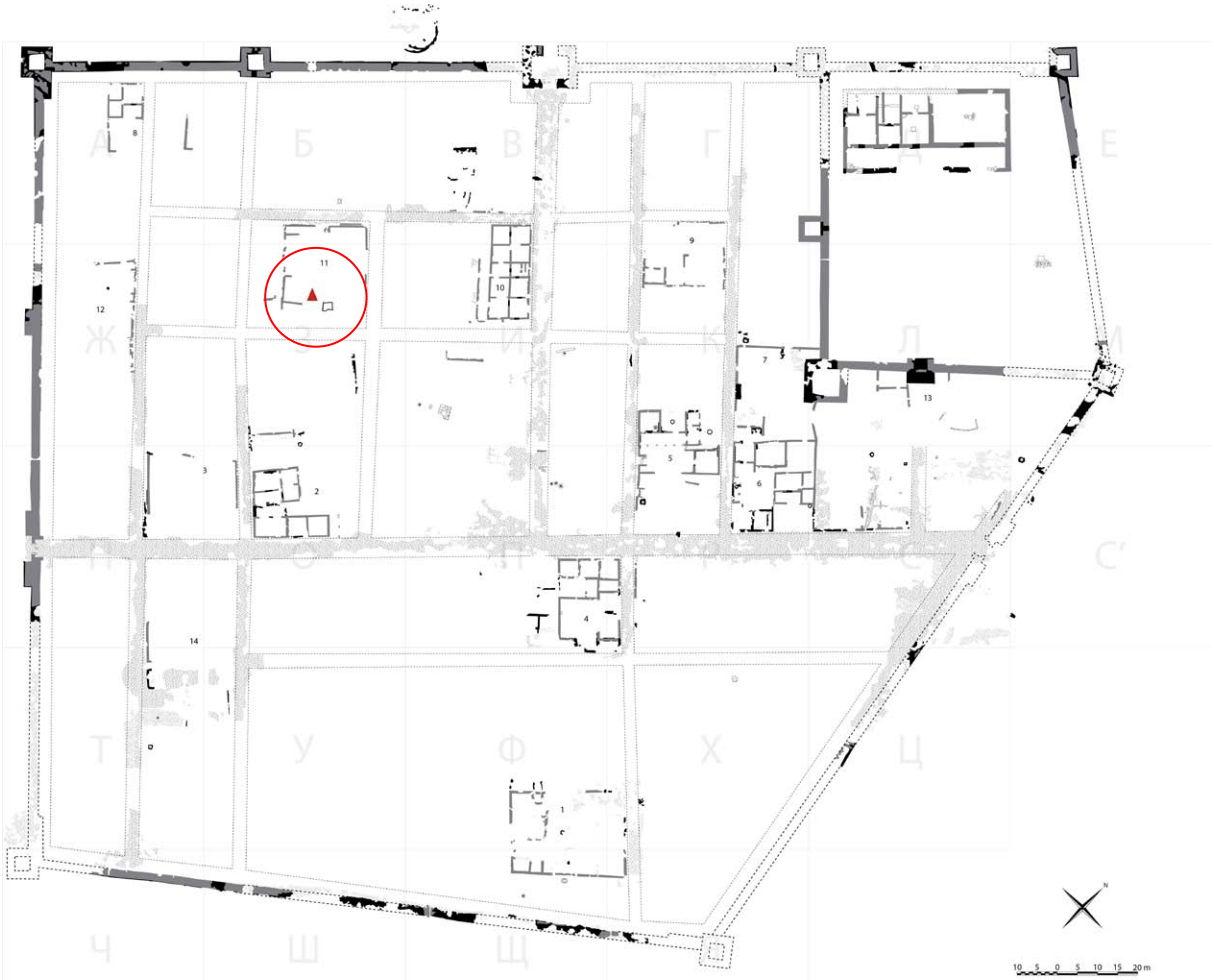
ядрото на Одриското царство, който по своя блясък не е отстъпвал на други основани по това време центрове в Източното Средиземноморие. За съжаление много от блясъка днес не може да се възстанови, но някои недобре запазени елементи от монументалната архитектура и мраморна скулптурна декорация[3] или фрагментът от луксозно легло, който се разглежда в настоящата статия, са ярки доказателства за неговото наличие.

Описание

Сред малкото предмети, свързани с обзавеждането и покъщнината, намерени в Севтополис, Люба Огненова-Маринова публикува фрагмент от апликирана украса на луксозно дървено легло, изработена от слонова кост и стъкло (Ognenova-Marinova 1984, 166, 193, кат. № 249, обр. 43). Фрагментът е част от едната волута на еолийски тип капител, с който завършва декорацията в горния край на крака на леглото (обр. 1). Фрагментът е висок 10,2 cm, което отговаря на общата височина на волутата, максималната запазена ширина е 6,9 cm, минималната запазена ширина е 3,1 cm, максималната дебелина на апликацията е 0,7 cm, а минималната е 0,2 cm[4]. Волутата е

3 Manetta, Stoyanova 2022.

4 Предложеното описание допълва вече направеното от Л. Огненова-Маринова. Това допълнение, както и предложените по-долу чертежи и реконструкции са реализирани благодарение на съдействието от страна на Меглена Първин, уредник на фонд Античност в ИМ – Искра, гр. Казанлък, където се съхранява находката с инв. № МИКА

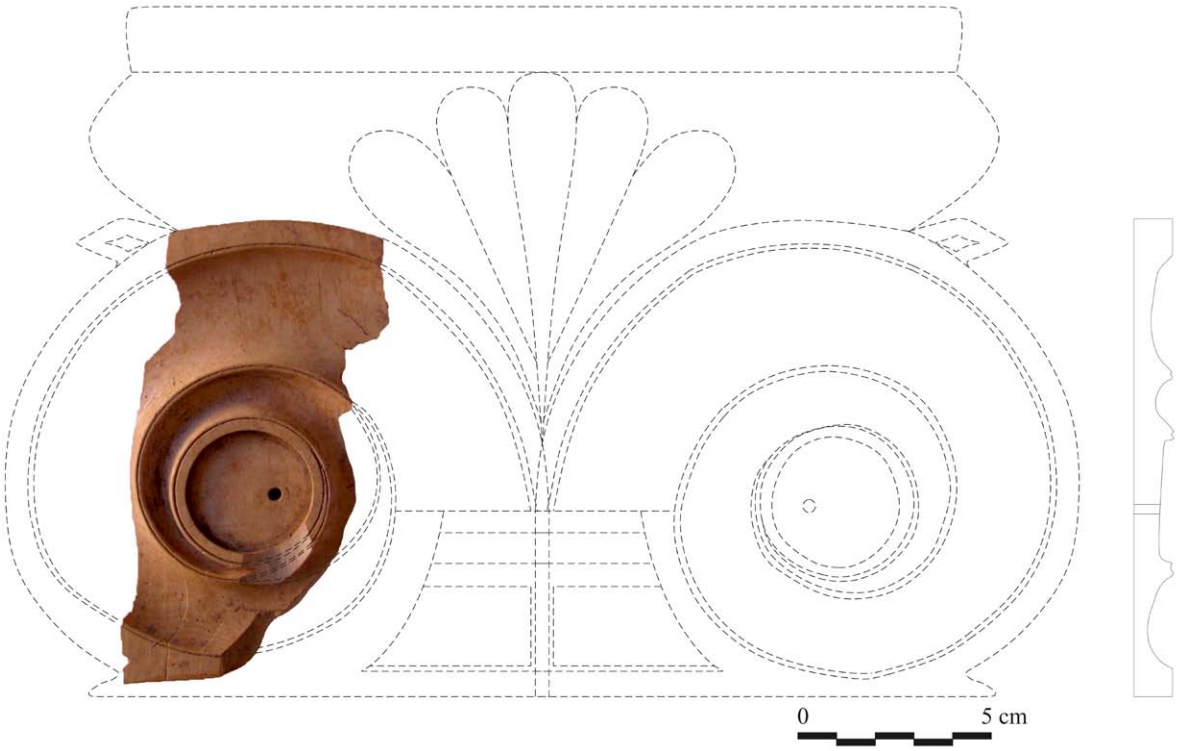

Обр. 2. Севтополис – общ план с местонамирането на фрагмента от еолийски капител от слонова кост (арх. К. Червенраков, дигитализация Ч. Цочев)
Fig. 2. Seuthopolis – general plan with the find spot of the fragment of ivory Aeolic capital (architect K. Chervenrakov, digitization Ch. Tsochev)

изработена чрез изрязване, като са запазени окото с правилна кръгла форма и диаметър 2,8 cm, около което се завъртат две и половина спирали. Изпъкналата лента на спиралата е с врязана ивица по средата, която придава допълнителна елегантност на волутата. Външната ограничителна лента на спиралата е с по-голяма дебелина. Встрани от центъра на окото е пробит отвор с диаметър 2 mm, който е служил за монтиране на апликацията с костен или дървен клин към дървените елементи на леглото. В окото на волутата е било монтирано мънисто, най-вероятно от безцветно или зелено стъкло. В основата на окото има малко нараняване на оригиналната повърхност. В долния край на фрагмента има пукнатини. Останалата запазена лицева повърхност е в много добро състояние. Задната страна на пластината е набраздена с пресичащи се врязани линии[5], което позволява по-здравото ѝ прикрепване към дървената повърхност (обр. 1). Фрагментът е намерен в кв. 3 26, Ю – 2,40 m, 3 – 0,60 m, на дълбочина 0,80 m от повърхността, където се възстановява

II 1380. Изказвам своята дълбока благодарност за възможността да се запозная от първа ръка с находката, както и за съвместната ни работа, свързана със Севтополис. Именно въпрос, зададен ми от нея, ме накара да се върна с особено внимание към разглежданата находка. Специална благодарност дължа и на гл. ас. д-р Петър Минков, който обработи дигитално направените от мен чертежи.

5 Сходно третиране на задната повърхност на елементи от слонова кост е обичайно. Вж. Semenova 2025, figs 1.2–3; 3.2; 5.1, 9; 6.2–5.

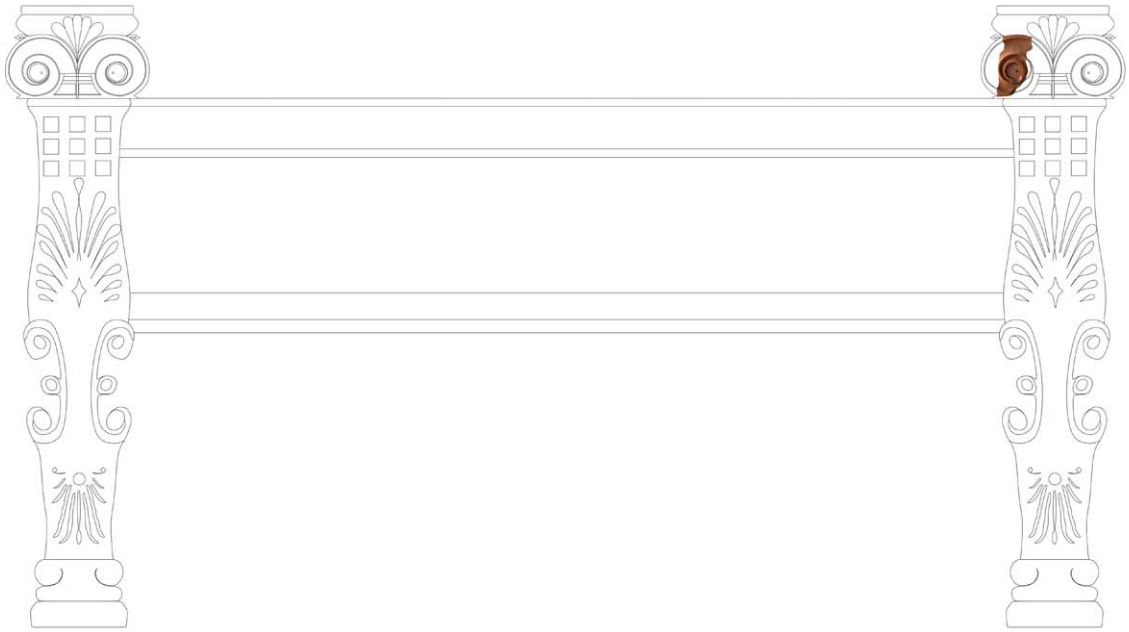
Обр. 3. Севтополис – реконструкция на еолийския капител, изработен от слонова кост (Д. Стоянова, П. Минков)
Fig. 3. Seuthopolis – reconstruction of the ivory Aeolian capital (D. Stoyanova, P. Minkov)

жилищна инсула северозападно от агората на града (обр. 2).

Реконструкция, типология и паралели

Съхранената част от волутата, описана по-горе, както и наличните паралели позволяват цялостна възстановка на капителa (обр. 3), а оттам и на формата на двата крака, към които се апликира декорацията. Това от своя страна дава възможност да се реконструира и цялото легло (обр. 4).

Наличието на волутен капител безспорно определя фрагмента като принадлежащ към декорацията на легло тип B. Типът е формулиран от Хелмут Кирилаис и е възприет изцяло за легла и тронове, изработени от дърво или камък, както и на рисувани изображения (Kyrieleis 1969, 151–177, Taf. 19–21; Baughan 2013, 49–65, 105–23, figs 34–44, 67–82). Декорацията на този тип включва правоъгълна подпора в единия или в двата края на леглото с декорация, увенчана в горния си край с волутен капител – по-често в еолийска, отколкото в йонийска форма, от чиято средата обичайно израства палмета. Приблизително в средната част на подпората има два симетрични волутни изреза, от които нагоре и надолу също обичайно се разполагат палмети – горната по-голяма, долната по-малка. В долния край на крака има по-ясно или не толкова ясно оформена база, която може също да включва волутен мотив. Многобройните рисувани примери, както и реалните находки дават възможност към настоящия момент да се приеме, че типът е изцяло сътворен в гръцка среда, като при най-ранните примери липсва увенчаващият волутен капител и обичайно горният край на подпората е покрит с тъкан. От около 570–560 г. пр.Хр. се появяват първите рисувани изображения на легла тип B с увенчаващ волутен капител и заедно с останалите елементи, коментирани по-горе, е налице постоянна декорация, към която могат да се добавят

Обр. 4. Севтополис – примерна реконструкция на дървеното легло и апликираната му декорация от слонова кост (Д. Стоянова, П. Минков)
Fig. 4. Seuthopolis – hypothetical reconstruction of the wooden couch and its decoration of ivory appliques (D. Stoyanova, P. Minkov)

допълнителни елементи (Baughan 2013, 49–61, figs 34–42). Най-ранните реални находки, включващи инкрустация от кост, слонова кост и кехлибар за легла, изработени от дърво, са също от този период (Baughan 2013, 61). Най-известните от тези ранни примери са клинѐтата от четири гроба от некропола Керамейкос в Атина (Baughan 2013, 61–62, figs 43–43) с дата 560–540 г. пр.Хр. В Древна Македония през последната четвърт на IV и началото на III в. пр.Хр. дървените клинѐта с облицовка от слонова кост, безцветно стъкло и благородни метали от тип B придобиват широка популярност. В обобщаващото изследване на Деспина Игнатиаду са публикувани данни за 70 легла от тип B с декорация от слонова кост и стъкло, от които 69 произхождат от гробни комплекси и само едно от светилището на Асклепий в Миеза/Лефкадия[6]. Сред най-впечатляващите от тези находки са луксозните легла от т.нар. гробница на Филип II[7]. От края на IV – началото на III в. пр.Хр. нататък дървените легла са заменени от каменни клинѐта и тронове с декорация тип B в гробниците от Македония (Sismanidis 1997, 200–209, Σχέδ. 4–5; Πιν. 1, 10–13). В гробници от вътрешността на Тракия също са документирани каменни легла и тронове на тип B (Grudeva 2017, 89–102; Stoyanova 2018, 151; Manetta, Stoyanova in press). Примерите включват леглата от гробницата от Върбица, гробницата от Наип (Delemen 2004, 27–28; 2006, 256, fig. 5), двете клинѐта от царската гробница с кариатиди от Свещари, клинѐто саркофаг от гробницата в Белово, каменните легла от гробниците от Татарли (Delemen 2016, 224, figs 8–9), могила C от Кърклареli (Турция), двете клинѐта от гробницата от Ставруполис (в района на Ксанти, Гърция: Gossel 1980, 230–231; Sismanidis 1997, 131–134, Σχέδ. 4)[8]. В рисуваната банкетна сцена от куполната камера на гробни-

6 Ignatiadou 2013, 234–272, MI 1–65, 68–72, от които MI 52 произхожда от светилището на Асклепий.

7 Комплексният анализ на паметника, направен от Юджийн Борза и Олга Палагия, убедително показва, че трябва да се свърже не с Филип II, а с Филип III Аридей (Borza, Palagia 2007, 81–118).

8 Леглото от саркофагоподобната камера от могила Остpуша също има елементи от тип B декорация, но намира сходство и с клинѐта от тип C. За мраморното легло от гробницата в Раклица, за което не са запазени данни и непубликуваните две легла от гробницата в Символа може да се предположи с голяма доза сигурност, че принадлежат към този тип или имат елементи от него (Manetta, Stoyanova in press).

цата от Александрово е представен троноподобен стол с декорация на крака от тип B (Manetta, Stoyanova in press). До този момент леглото от Севтополис, макар и отдавна публикувано от Л. Огненова-Маринова, не е коментирано в обобщаващи изследвания по темата както за територията на Тракия, така и извън нея.

Анализът на многобройните примери и изключително старателната реставрация на дървените клинѐта с инкрустации от слонова кост и стъкло от Македония позволят да се направи примерна реконструкция на клинѐто от Севтополис (обр. 4). Особено важни за предложената реконструкция са трите клинѐта от т.нар. гробница на Филип II, поставени съответно на кладата, в предгробната камера и в гробната камера (Ignatiadou 2013, 241–244, εικ. 201–202, Πιν. 42–43; Kottaridi 2020a, figs 10–13).

Данни за мебели от вътрешността на Тракия

Във вътрешността на Древна Тракия мебели, клинѐта и дифроси, изработени от камък, са документирани в монументални гробни комплекси. Познати са и трите основни типа декорация на краката A, B и C (Grudeva 2017, 89–102; 2018, 103–105; Stoyanova 2018, 151–167; Manetta, Stoyanova in press). Значително по-редки са примерите на мебели, изработени от дърво: изцяло запазеното при намирането си легло с крака тип A от Лозарската могила, с. Дуванлий, фрагментите от дифрос или клинѐ от могила Белишка чука и дифросът от царската гробница с кариатиди от Свещари (Grudeva 2018; Stoyanova 2018, 151, бел. 3)[9]. През 2024 г. в с. Капитан Петко войвода, Тополовградско, при спасителни проучвания в могила 1, местн. Тумбата, е разкрит богат късноелинистически гробен комплекс, в който са документирани и останки от дървено легло с метални апликации (Agre, Dichev in press).

Откриването на останки от дървено легло с метални апликации предоставя възможност към разглежданите тук мебели да се включат няколко бронзови апликации, интерпретирани от Л. Огненова-Маринова като части от декорацията на фулкрум[10] на бронзови легла от предримската епоха: Ариадна (Менада) от гр. Асеновград (втората половина на IV в. пр.Хр.), Артемида, Сатир, Менада и Паниска от Кабиле (трета четвърт на III в. пр.Хр.), Селене (?) от Кабиле (края на II в. пр.Хр.), Сатир от с. Деветак (II в. пр.Хр.) и протоме на кон от с. Ласкарево, Благоевградско (трета четвърт на III в. пр.Хр.) (Ognenova-Marinova 1992). За съжаление, контекстът на тези апликации не е ясен и хронологията, предложена от Л. Огненова-Маринова, както и интерпретацията им следва да се подложат на нов анализ. Този анализ би бил от ключово значение на фона на липсата на данни за легла, изработени от метал или с метални апликации от сигурни археологически контексти, с изключение на леглото от с. Капитан Петко войвода, въпреки интензивните проучвания на селищни центрове в последните десетилетия. Малкото находки от дървени мебели в сигурен гробен или селищен контекст от Тракия също подсказват необходимост от нов анализ на бронзовите апликации. Данните за бронзови релефни апликации за легла от ясни археологически контексти не са изобилни и от Гърция и Македония. В обобщаващото изследване на Димитра Андриану се коментират две или три бронзови фулкра от Делос, с дата не по-рано от втората четвърт

9 Непубликуван фрагмент от дървен крак с изрязана релефна декорация на растителен орнамент се съхранява в Исторически музей – Карлово. Находката произхожда от нелегални проучвания на гробен комплекс в района.

10 Фулкрум е апликация от слонова кост или метал, която украсява челната извита част от възглавията на легла или облегалките на столове/тронове. Най-ранните рисувани изображения на легла с фулкрум се срещат от V в. пр.Хр. (Andrianou 2009, 34–35, бел. 70). Обикновено фулкрумът има S-овидна форма, която в горния край завършва с протоме на кон или друго животно, а в долния край в кръгла основа е вместено бюстово изображение на персонаж от тиаса на Дионис или Афродита. В средната част на фулкрума може да има пластично изображение на излегнала се Ариадна, Афродита или Хермафродит (Ognenova-Marinova 1992, 115–116).

на I в. пр.Хр. и три бронзови фулкра от Пела, с дата от края на III до края на I в. пр.Хр. (Andrianou 2009, 33–38). В Делос са документирани и елементи от бронзови крака на легла (Andrianou 2009, 34–36, Cat. 13–14, figs 7–8).

Допълнителни данни за мебели, изработени от дърво, могат да се видят в стенописите на Казанлъшката и Александровската гробница. В големия фигурален фриз от гробната камера на Казанлъшката гробница са представени: дървен трон с декорация на краката от тип А с позлата; дифрос с декорация от гръко-персийски тип на краката и имитация на облицовка от сребро или крака от стъклена фрита (Stoyanova 2018, бел. 18), както и трикрака дървена маса. В рисувания фриз, представящ банкетна сцена от гробната камера на Александровската гробница, освен описания по-горе троноподобен стол с крака от тип В, са представени една елипсовидна и една правоъгълна маса с крака тип А, както и втори стол с крака от тип А със странични облегалки, но без задна облегалка (Manetta, Stoyanova in press).

Възможно е една от причините за липсата на данни за дървени мебели от богатите гробни комплекси във вътрешността на Тракия да се дължи на невъзможността да се съхранят останките им. Но тази причина няма да обясни липсата на апликации от слонова кост, стъкло и благородни метали, познати в огромно количество от гробниците в Древна Македония, където също не са добре запазени дървените части на леглата. Затова по-скоро въз основа на изворовата база може да се приеме, че този тип луксозни мебели са с ограничено разпространение във вътрешността на Тракия.

Данни за мебели от Западнопонтийските колониии

Не са много данните за дървени мебели и от западнопонтийските колонии. Горанка Тончева публикува апликации от слонова кост от цистов гроб от могила № 2 в местн. Петте могили, с. Галата (днес квартал на гр. Варна) (Toncheva 1951, 49–57, обр. 96–101). Апликациите са определени от автора като принадлежащи към декорацията на дървен саркофаг. Те включват две плочки с гравирани изображения на женски глави, една плочка със сцена с млади сатири, една плочка със сцена със сатир и менада, две плочки с еднотипно врязано изображение на еолийски капител, шест волути, украсени с око от стъклена зелена паста, два диска, плочка с релефни вписани кръгове, кръгла пластина със зелено стъклено око, множество пластини, които позволяват възстановяването на палмети и акантови ластари, бягаща вълна и др., шест очи от зелено стъкло.

Друг комплект от апликации от слонова кост е документиран в надгробна могила в местн. Кокарджа до гр. Варна (Toncheva 1951, 56, обр. 104). Той включва плоча с врязано изображение на химера, две плочи с изображения на жени, свирещи на лира и мъжка фигура, свиреща на рог, растителни и геометрични орнаменти, дълги ивици с йонийски киматион, боядисани с червена боя, и едно релефно изображение на лебедова глава.

Трети комплект е намерен в каменна гробница в местн. Акчилар[11]. Той включва фрагменти с йонийски киматион, две очи от зелено стъкло, служещо за украсата на волути и многобройни фрагменти от геометрични орнаменти.

Четвърти комплект е споменат като находка с неизвестно местонахождение, която се състои от погребален венец, фрагменти от вълнист орнамент, изрязан от плоча от кост, инкрустации в най-различни геометрични форми и във форма на грозд. Този комплект според Г. Тончева може да се свърже с описаните от Карел Шкорпил „костени украсени пластинки“, намерени в гробни-

11 Не е изключено да става въпрос за каменна циста, а не за гробница. От местн. Акчилар в района на Одесос е позната само една гробница македонски тип, в която са намерени множество теракоти, също принадлежащи на дървена мебел, вж. по-долу.

цата с полуцилиндричен свод в могилата, проучена при строителството на Девическата гимназия (сега сградата на Археологическия музей) в гр. Варна (Shkorpil, Shkorpil 1898, 61–62; Toncheva 1951, 56, бел. 6).

В друга каменна циста, документирана в могила южно от с. Тополи, Варненско, са установени останки от пети комплект от дървена мебел с декорация от слонова кост и стъклени мъниста (Tonstchéva 1964, 56–59, обр. 23–25). Сред многобройните пластинки от кост с рисувана с червена боя декорация се открояват две спирални волути с легла за очи от стъклени мъниста, каквито също са намери. Стъклените мъниста не са подробно описани, нито пък илюстрирани, но е посочено, че имат различен диаметър.

Не е изненадващо, че в първичните публикации останките от Одесос са определяни като саркофази. Наличните по това време паралели в литературата са основно на паметници от Северното Черноморие, където освен клинèта, неразпознати като такива, са документирани и дървени саркофази[12]. Сравнението на апликациите от гробни комплекси от района на Одесос с многобройните примери от гробни комплекси в Македония (Ignatiadou 2013, 234–272, MI 1–65, 68–72), както и ревизията, направена от Д. Игнатиаду на част от находките от Северното Черноморие (Ignatiadou in press), доказваща, че те принадлежат на клинèта, позволява категорично коментираните по-горе мебели от Одесос да се определят като луксозни клинèта с декорация от слонова кост и стъкло на краката от тип B. Два от тези комплекси имат по-сигурни данни за хронологията. Комплексът от могила 2 в местн. Петте могили може да се датира в края на IV – началото на III в. пр.Хр. въз основа на инвентара си. Комплексът от с. Тополи може да се датира в средата на III в. пр.Хр. или малко след това[13]. Тези два комплекса очертават времето на функционирането на модата с луксозните клинèта в района на Одесос.

Освен клинèта с декорация от слонова кост от Одесос са налице данни и за три гробни комплекса с дървена мебел и декорация от теракотени фигури. До северната стена на гробната камера на ранноелинистическата гробница македонски тип в местн. Акчилар в хората на Одесос (на 3,4 km северозападно) е бил поставен, според М. Мирчев, дървен саркофаг, от който са документирани теракоти, с танцуващи менади и сатири, т.е. сцена от Дионисовия тиас (Mirtchev 1956, 3–5, обр. 1–12; 1958, 573–574). В по-ранната публикация М. Мирчев отбелязва, че няма останки от саркофага, а в по-късната публикация съобщава, че частите от саркофага – крачета с формата на лъвски лапи (?), са унищожени при откриването на гробницата. В прегледа върху гробниците македонски тип от западнопонтийските колонии Мария-Магдалена Щефан предлага като по-вероятно да става въпрос за клинè в случая с гробницата от местн. Акчилар (Ştefan 2021, 60). Наскоро беше публикуван втори гробен комплекс с теракотови фигури на менади и сатири, които имат отвори за монтиране и принадлежат на декорацията на дървена мебел (Mircheva 2024, 293, обр. 13)[14]. Вероятно също от дървена мебел с теракотови апликации произхождат и комплект от теракоти, включващи менади и сатири, които са по-грубо изработени и се приема, че са местни копия на по-горе коментираните украси (Mirtchev 1956, 4–7, кат. № 14–21, обр. 14–21). Въпреки липсата на запазени елементи от дървената конструкция е много вероятно в посочените по-горе примери да става въпрос за саркофази. В подкрепа на казаното е и изцяло запазеният дървен саркофаг с двускатен покрив без допълнителна декорация, документиран в двойна циста

12 Сравн. обобщаващите публикации на Vaulina, Wąsowicz 1974 за костените предмети и на Sokol'skiy 1969 за дървените саркофази от Северното Черноморие.

13 Самото легло не е изключено да е с по-ранна дата, но глинената лампа е от тип, който се използва до средата на III в. пр.Хр. (Kuzmanov, Minchev 2018, кат. 46, табл. IV, обр. 46, XCVI.46), а кантаросът е датиран в широки рамки – втора половина на III – първа половина на II в. пр.Хр. (Tonkova 2025, 195, кат. № 263).

14 Останки от трета мебел с декорация от теракоти със същия сюжет, произхождащи от гробен контекст, се съхраняват във фонда на АМ Варна. Благодаря за информацията на Елина Мирчева.

за инхумации (единствена с обща къса стена – гробове №№ 1285–1286) от елинистическия некропол на Месамбрия (Bozhkova et al. 2011, 253; Bozhkova, Kiyashkina 2013, 57, обр. 6.4; Bozkova, Kiyashkina 2016, 26, fig. 6.4).

Хронологията на комплексите от Одесос с дървени мебели с изящни фигури от Дионисовия тиас съвпада с тази на клинѐтата с декорация от слонова кост. Важно е да се подчертае, че и върху двата типа мебели са представяни фигури и сцени, свързани с Дионис[15].

Значението на клинѐто от Севтополис

Прегледът по-горе дава възможност да се види, че находките от дървени легла с декорация от слонова кост и стъкло произхождат основно от гробни комплекси[16]. В този контекст фрагментът от легло от Севтополис е много важен. В инсулата, където е намерен, е документирано жилище № 11 (обр. 2). Южната половина на жилището е нарушена, но е много вероятно клинѐто да е част от интериора му.

Във връзка с възможността клинѐто от Севтополис да е от интериора на жилище може да се дискутират данните за легла от дворците в Еге и Севтополис. В зали M_1 и M_3 от двореца в Еге са документирани следи от монтирането на клинѐта, най-малко 30 във всяка зала, което ги определя като място за симпозиуми (Kottaridi 2011, 325; 2020b, fig. 2). Въпреки ясните данни за наличието на легла в залите от двореца в Еге не се коментират техните характеристики, което най-вероятно се дължи на липсата на реални останки от тях. За съжаление, няма публикувани данни за характеристиките на пода на Голямата зала в двореца в Севтополис, която по своите размери наподобява зали M_1, M_2 и M_3 от двореца в Еге. Есхарата в центъра на Голямата зала показва, че поне отчасти е запазен оригиналният под, но проучвателите ѝ не коментират следи от монтирането на мебели. Луксозното легло от жилище № 11 дава сериозни основания за размисли относно мебелите в интериора на двореца в Севпотолис.

Дискутираният в настоящата публикация фрагмент от дървено легло с апликации от слонова кост от Севтополис е повече от сигурно доказателство за богатството и блясъка на царския град. Съществуването на града от последното десетилетие на IV до средата на III в. пр.Хр. дава рамките, в които трябва да е направено и използвано леглото. Наличната към момента информация за използването на легла от този тип в гробни комплекси в Древна Македония, както и данните от друг характер за връзките на Севт III с македонския двор, правят много вероятно изделието да е продукт на македонско ателие, но със сигурност е резултат от македонско влияние в двора на Севт III. За това намекват и комплексите с луксозни мебели в района на Одесос, на практика синхронни с модата за поставяне на луксозни легла в гробни комплекси в Македония[17].

---

15 Цялостен анализ на комплексите с теракоти от Одесос е направен в дисертацията на Калина Петкова (Petkova 2018). Освен детайлният анализ на отделните фигури от изключително значение са и наблюденията върху разминаването на информация в публикациите и инвентарните книги. Важно е да се отбележи, че постулираният още от М. Мирчев малоазийски произход на изделията, повторен и от следващи изследователи (Guérassimov 1969, 49–53; Dremsisova, Tontscheva 1971, 12–13; Minchev 2007, 61), според К. Петкова не е обоснован. Ако не атическо, ателието е силно повлияно от тази продукция. Благодаря на К. Петкова за консултациите по темата.

16 Документирани единични фрагменти от слонова кост от луксозни мебели свидетелстват, че те са част и от инвентара на светилища. Срав. например стъклените очи от клинѐ от светилището на Асклепий в Миеза (Ignatiadou 2013, 263, MI52, fig. 228) или фрагмента от еолийски капител от слонова кост от светилището на Афродита в южния теменос на Олбия (Bujskikh 2015, 228, fig. 7.1; Semenova 2025, 74, fig. 1.1). За епиграфски свидетелства за наличието на легла в светилища и хестиатории вж. Andrianou 2009, 33, no. 57.

17 За ролята на Лизимах в района на западнопонтийските колонии вж. Damyanov et al. 2021. Коментираните тук луксозни мебели са още един от елементите, който позволява да се види ясно македонско присъствие и влияние, както в политическо, така и в културно отношение в района.

Благодарности

Това изследване е финансирано от Европейския съюз – Next Generation EU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект no. BG-RRP-2.004-0008.

Използвана литература

Agre, D., Dichev, D. (in press). Rescue archaeological excavation of Mound no. 1 in the Tumbata area in the land of the village of Kapitan Petko Voivoda, Topolovgrad Municipality. *Archaelogical Discoveries and Excavations in 2024* (in Bulgarian).

Andrianou, D. 2009. *The Furniture and Furnishings of Ancient Greek Houses and Tombs*. Cambridge: Cambridge University Press.

Balkanska, A., Tzochev, Ch. 2008. Amphora Stamps from Seuthopolis – Revised. In Gergova, D. (ed.) *Phosphorion: Studia in Honorem Mariae Čičikova*. Sofia: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House, 188–205.

Baughan, E. 2013. *Couched in death. Klinai and Identity in Anatolia and Beyond.* Madison: University of Wisconsin Press.

Borza, E., Palagia, O. 2007. The Chronology of the Macedonian Royal Tombs at Vergina. *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 122, 81–125.

Bozhkova, A., Kiyashkina, P., Marvakov, T., Vasileva, D. 2011. Spasitelni arheologicheski razkopki v nekropola na Mesambria/Mesembria (partsel UPI I OBSHT, UPI X OBSHT, kv. 54). *Archaelogical Discoveries and Excavations in 2010.* Sofia, 252–255 (in Bulgarian).

Bozhkova, A., Kiyashkina, P. 2013. Cist Graves from the Hellenistic Necropolis of the Mesambria on the Black Sea. In Dinchev, V. (ed.) *In honorem Professoris Georgi Kuzmanov* (Bulletin of the National Institute of Archaeology XLI). Sofia: NAIM–BAN, 53–70 (in Bulgarian with English abstract).

Bozkova, A., Kiyashkina, P. 2016. Cist graves from the Hellenistic necropolis of Mesambria on the Black Sea coast. *Acta Musei Tiberiopolitani* 1, 23–34.

Bujskikh, A.V. 2015. The Southern Temenos of the Pontic Olbia (Preliminary Results of the Investigation). *Ancient civilizations from Scythia to Siberia* 21, 222–250.

Chichikova, M. 2014. Contribution to Fortification and Urban Planning of Seuthopolis. *Problemi i izsledvaniya na trakiĭskata kultura*, vol. 7. Kazanlak: Faber, 13–31.

Chichikova, M., Dimitrov, K. 2016. *Sevtopolis. Gradat na Sevt III.* Kostinbrod: Multiprint (in Bulgarian).

Čičikova, M. 1957. Auftreren und Verwendung des Backstein als Baumaterial bei den Thrakern von Ende des 4. bis Ende des 3. Jahrhunderts V.U.Z. *Bulletin of the Archaeological Institute* XXI, 129–150 (in Bulgarian with German abstract).

Čičikova, M. 1970. *Seuthopolis*. Sofia: Bulgarski hudoznik (in Bulgarian with German abstract).

Čičikova, M. 2016. The Royal Palace in Seuthopolis. *Thracia* 21, 31–47.

Damyanov, M., Nankov, E., Stoyanova D. 2021. Inconspicuous Presence? Macedonians on the West Pontic Coast in the Early Hellenistic Period. In Manoledakis, M. (ed.) *Peoples in the Black Sea Region from the Archaic to the Roman Period. Proceedings of the 3rd International Workshop on the Black Sea in Antiquity held in Thessaloniki*, 21–23, September, 2018. Oxford: Archaeopress, 113–127.

Delemen, I. 2004. *Tekirdağ Naip Tümülüsü*. Istanbul: Ege Yayinlari.

Delemen, I. 2006. An Unplundered Chamber Tomb on Ganos Mountain in Southeastern Thrace. *American Journal of Archaeology* 110, 251–73.

Delemen, I. 2016. Tumuli in Southeastern Thrace: On the Periphery? In Henry, O., Help, U. (eds) *Tumulus as Sema. Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC*. Berlin: De Gruyter, 221–231.

Dimitrov, D.P. 1957a. Sevtopol' – frakiyskiy gorod bliz s. Koprinka, Kazanlykskogo rayona. *Sovetskaya arheologia* 1, 199–216 (in Russian).

Dimitrov, D.P. 1957b. Neuentdeckte epigraphische Denkmäler über die Religion der Thraker. In *Hommages à W. Deonna* (Collection Latomus 28). Brussels: Latomus, 181–193.

Dimitrov, D.P. 1960. Gradoustroystvo i arhitektura na trakiyskia grad Sevtopolis. *Arheologia* II.1, 3–15 (in Bulgarian).

Dimitrov, D.P. 1961. Seuthopolis. *Antiquity* 35, 91–102.

Dimitrov, D.P., Čičikova, M. 1978. *The Thracian city of Seuthopolis* (BAR Supplementary series 38). Oxford, British Archaeological Reports.

Dimitrov, D.P., Čičikova, M., Balkanska, A., Ognenova-Marinova, L. 1984. *Seuthopolis*, vol. I. Sofia: Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences (in Bulgarian with English abstract).

Dimitrov, K. 2011. Economic, Social and Political Structures on the Territory of the Odrysian Kingdom in Thrace (5th – First Half of the 3rd century BC). *Orpheus* 18, 5–24.

Dremsisova, Z., Tontscheva, G. 1971. *Antike Terrakotten in Bulgarien.* Sofia: Bulgarski Hudoznik (in Bulgarian with German abstract).

Gossel, B. 1980. *Makedonische Kammergräber*. Berlin: Monath's Kopie Druck.

Grudeva, D. 2017. The Kline from the Tomb at Naip and its Parallels in Northeastern Thrace. In Stoyanova, D., Boykov, G., Lozanov, I. (eds) *Cities in Southeastern Thrace. Continuity and Transformation*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 89–102.

Grudeva, D. 2018. Furniture with Type A decoration from Thrace. In Georgieva, P., Gyurova, M., Kabakchieva, G., Vălchev, I. (eds) *Filovi cheteniya. Prouchvane na kulturno-istoricheskoto nasledstvo*. Dokladi ot doktorantska konferentsiya 16–17 dekemvri 2015 g., Sofia (Bulgarian e-Journal of Archaeology, Supplementum 6). Sofia, 103–15.

Guérassimov, T. 1969. Sarcophages antiques d'Odessos. *Bulletin du musée national á Varna* XX (V), 49–71 (in Bulgarian with French abstract).

Ignatiadou, D. 2013. *Colourless glass for the élite in ancient Macedonia.* Thessaloniki: Ypourgeio Politismu ke Atlitismu. Arheologiko Instituto Makedonikon ke Trakikon Spudu (in Greek with English Abstract).

Ignatiadou, D. (in press). Inlaid funerary furniture. In *A discussion of the North Pontic finds in the light of evidence from Macedonia.* 8th EAA Annual Meeting, Thessaloniki 2002, BAR.

Kottaridi, A. 2011. The Palace of Aegae. In Lane Fox, R.J. (ed.) *Brill's Companion to Ancient Macedon. Studies in Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD*. Oxford: Brill, 297–334.

Kottaridi, A. 2020a. Royal Funerary Pyres in the Necropolis in Aigai. In Kottaridi, A. *Macedonian Fragments.* Ephorate of Antiquities of Imathia, 77–88.

Kottaridi, A. 2020b. Philosophy and Architecture in the Palace of Aigai. In Kottaridi, A. *Macedonian Fragments.* Ephorate of Antiquities of Imathia, 140–146.

Kuzmanov, G., Minchev, A. 2018. *Ancient Lamps. The Collection of Varna Regional Historical Museum* (Bulletin of the National Archaeological Institute, XLV). Sofia: NAIM–BAN (in Bulgarian with English abstract).

Kyrieleis, H. 1969. *Throne und Klinen. Studien zur Formgeschichte altorientalischer und griechischer Sitz- und Liegemöbel vorhellenistischer Zeit* (Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, Ergänzungsheft 24). Berlin: De Gruyter.

Manetta, C., Stoyanova, D. 2022. Architecture and Decoration of the Propilon at Seuthopolis. In Delev, P., Stoyanov, T., Yanakieva, Sv., Popov, Hr., Bozkova, A., Vassileva, M., Tzvetkova, J., Damyanov, M., Ilieva, P., Emilov, J. (eds) *Ancient Thrace: Myth and Reality.* The Proceedings of the Thirteenth International Congress of Thracology, Kazanlak, September 3–7, 2017. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 241–260.

Manetta, C., Stoyanova, D. (in press). Furniture in the Thracian funerary context: An integrated Analysis of material and visual Evidence. In Andrianou, D. (ed.) Proceedings of the EAA 2019, 4–7 September, Bern session "Furnished Interiors in the Ancient Mediterranean and Egypt".

Minchev, A. 2007. *Odessos during the Hellenistic Times (late 4th – early 1st c. AD).* Varna: MC (in Bulgarian with English abstract).

Mirtchev, M. 1956. La collection de terres-cuites du musée de la ville de Staline. *Bulletin de la société archéologique á Varna* X, 3–45 (in Bulgarian with French abstract).

Mirtchev, M. 1958. Pametnitsi na grobnata arhitektura v Odesos i negovata okolnost. V Beshevliev, V. (ed.) *Izsledvania v chest na akademik Dimitar Dechev po sluchay 80-godishninata mu.* Sofia: Balgarska academia na naukite, 569–582 (in Bulgarian).

Mircheva, E. 2024. Early Hellenistic Burial Tumulus of the Odessos Necropolis. In Lazarenko, I. (ed.) *De Amicitia. Studia in honorem professoris Ivani Todorov.* Varna: Ongal, 285–299 (in Bulgarian with English abstract).

Ognenova-Marinova, L. 1984. Minor Objects, Terracotts, Sculpture. In Dimitrov, D.P., Čičikova, M., Balkanska, A., Ognenova-Marinova, L. *Seuthopolis*, vol. I. Sofia: Publishing House of the Bulgarian Academy of Sciences, 159–227 (in Bulgarian with English abstract).

Ognenova-Marinova, L. 1992. Plastique decorative en bronze pour lits decouverte en Bulgarie. *Annual of the National Archaeological Museum* 8, 115–125 (in Bulgarian with French abstract).

Nankov, E. 2008. The Fortifications of the Early Hellenistic City of Seuthopolis: Breaking the Mold. *Archaeologia Bulgarica* XII.3, 15–56.

Petkova, K. 2018. *Predrimski terakoti v Trakia (VI–I v. pr.Hr.).* Disertatsia sa prisazhdane na obrazovatelna i nauchna stepen doktor. Sofia (in Bulgarian).

Popov, H. 2002. *Urbanisierung in den inneren Gebieten Thrakiens und Illyriens im 6.–1. Jhd. v. Chr.* Sofia: NOUS (in Bulgarian with German abstract).

Rabadjev, K. 2000. The Royal Palace in Seuthopolis. *Thracia* 13, 387–397.

Rabadjiev, K. 2002. *Hellenic Mysteries in Thrace (An Attempt at their Archaeological Interpretation).* Sofia: St. Kliment Ohridski University Press (in Bulgarian with English abstract).

Rabadjiev, K. 2017. Theoi Samothrakes at Pontos Euxeinos. *Archaeologia Bulgarica* XXI.2, 11–25.

Semenova, A. 2025. Functional and Decorative Elements of Furniture crafted from Bone, Antler and Ivory from Olbia Pontica. *Archaeology and Early History of Ukraine* 2 (55), 73–91. DOI: 10.37445/adiu.2025.02.04.

Sismanidis, K. 1997. *Klinai and Kline-shaped Structures in Macedonian Tombs.* Athens: Hellenic Ministry of Culture (in Greek with English Abstract).

Shkorpil, H., Shkorpil, K. 1898. *Mogili.* Plovdiv: Pchela (in Bulgarian).

Sokol'skiy, N.I. 1969. *Antichnye sarkofagi Severnogo Prichernomor'ya* (Arheologia SSSR. Svod arheologicheskih istochnikov, G1–17). Moskva: Nauka.

Ştefan, M.-M. 2021. A group of Hellenistic period chamber-tombs in Callatis: challenging ancient identities. In Sîrbu, V., Ştefan, M.-M., Ştefan, D. (eds) *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis on the Western Black Sea. The Documaci Tumulus*, vol. I. Oxford: Archaeopress, 51–63.

Stoyanov, T. 2006. Kabile, Sevtopolis i Helis – tri varianta na urbanizma v rannoelinisticheska Trakia. V *Mezhdunaroden simposium "Poselishten zhivot v Trakia"*, vol. 4. Yambol: Izdatelstvo "Ya", 79–96 (in Bulgarian).

Stoyanova, D. 2018. Funerary Couches with Type C Decoration in Thrace. In Valchev, I. (ed.) *Stephanos Archaeologicos ad 80 annum professoris Ludmili Getov* (Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, Suppl. VI). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 151–167 (in Bulgarian with English abstract).

Toncheva, G. 1951. Les fouilles des cinq tumulus prés du village de Galata. *Bulletin de la société archéologique á Varna* VIII, 49–64 (in Bulgarian with French abstract).

Tonkova, E. 2025. *Pottery with West Slope decoration from present-day Bulgaria* (Disertatsii 22). Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of BAS (in Bulgarian with English abstract).

Tonstchéva, G. 1964. Tombes nouvellement decouvertes aux environs d'Odessos. *Bulletin de la société archéologique á Varna* XV, 51–60 (in Bulgarian with French abstract).

Vaulina, M., Wąsowicz, A. 1974. *Bois Crecs et Romain de l'Ermitage.* Warszawa: Académie Polonaise des Sciences.